

Osvrt na prvi hrvatski meteorološki pojmovnik

U skladu s razvojem meteorologije u svijetu, ta je struka i u Hrvatskoj u drugoj polovici dvadesetog stoljeća jako uznapredovala. To je i razumljivo jer na redovnom i postdiplomskom studiju fizike atmosfere na Geofizičkom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu već dulje vremena diplomira i magistrira godišnje pet do šest inženjera, a poneki od njih i doktorira, pa je stasala mlada plejada sposobnih i perspektivnih meteorologa. S druge strane, Državni hidrometeorološki zavod širi svoju djelatnost i treba ljude za operativne i istraživačke poslove, a nešto se novaka zaposli i drugdje, kao na primjer povremeno na Geofizičkom zavodu. Tako se u Hrvatskoj povećao broj meteorologa, a time se proširio interes i potreba za sve kvalitetnijim stručnim i znanstveno-istraživačkim radom. Objavljuju se radovi i rasprave u domaćim i stranim časopisima, udžbenici, knjige, skripta, studije i članci. Nastupa se s referatima i predavanjima na simpozijima i kongresima. Pri tome se konzultira strana i domaća literatura. Sve je to dovelo do spoznaje da trebamo ujednačiti stručnu terminologiju i hrvatsko nazivlje, kako se ne bi isti pojmovi različito, a ponekad i neadekvatno nazivali, tumačili i prevodili. Rodila se dakle ideja i potreba za izradom hrvatskog meteorološkog pojmovnika s dodatkom rječnika barem na engleskom, francuskom i njemačkom jeziku.

Akciju da se ideja realizira pokrenuo je ranih devedesetih godina dr. sc. Dražen Poje. Prva je namjera bila da se izda cjelokupni geofizički glosar. Takav projekt prihvatilo je 1990. Ministarstvo znanosti i tehnologije i odobrilo početna sredstva. No ubrzo se pokazalo da je projekt preglomazan, pa su naponi usmjereni samo na izradu njegova meteorološkog dijela. U projekt je bilo uključeno desetak suradnika. Nakon tri godine osnovao je dr. sc. Branko Gelo *Povjerenstvo za meteorološko nazivlje* sa zadaćom da sustavno prikupi meteorološke pojmove koji bi trebali ući u glosar i dogovori se o njihovim nazivima. Odlaskom dra Poje u mirovinu započeti posao oko rječnika (oko 2500 pojmova u obradi) prešao je 1996. u novi projekt pod naslovom *Višjejezični pojmovnik meteorološkog nazivlja*, pod vodstvom glavnog istraživača dr. sc. Branka Gele. Tijekom sljedeće dvije ili tri godine dvadesetak je autora, suradnika u projektu, završilo posao i predalo rukopise glavnom istraživaču i on ih je ispravljao kako su stizali. No, kad je prešao na novu, odgovornu dužnost, poslovi oko rječnika nisu više napredovali. Napokon su se autori dogovorili da dr. Poje završi posao uz pomoć dvaju suradnika. Nakon ujednača-

vanja teksta, pri čemu je konačnu riječ imao dr. Poje koji je također gotovo sam preveo natuknice na njemački i francuski, on je sređeni i od autora pregledani rukopis unio na CD i pripremio za lekturu. Glavni istraživač, međutim, nije bio zadovoljan, prvenstveno novom koncepcijom, po kojoj su natuknice za pojmovnik poredane abecedno, a ne prema područjima kako su ih autori obrađivali. Uz izvjesne trzavice nespornosti su ipak izgladjeni, a ljubav prema struci i razbor doveli su konačno do objavljivanja djela.

Knjiga je izašla pod naslovom: *Državni hidrometeorološki zavod, dr. Branko Gelo i drugi, 2005: Meteorološki pojmovnik i višejezični rječnik – hrvatski, engleski, njemački i francuski jezik, Zagreb, Hinus*. Ima 655 stranica, format je 17 × 24 cm, tvrdog je uveza i ovijena je plavim plastificiranim omotom. Nosi matični broj ISNB 953-96631-5-6.

Sastoji se od predgovora, uvoda i uputa kako se služiti knjigom, zatim od samog pojmovnika na hrvatskom sa 5423 natuknice te od rječnika. On sadrži popis svih natuknica, usporedno na četiri jezika, s time da su poredane abecedno u hrvatskom i nose broj pod kojim se u pojmovniku nalazi njihovo tumačenje. Drugi dio rječnika čine abecedni indeksi posebno za engleski, njemački i za francuski. I tu uz svaku natuknicu stoji pripadni broj, čime se omogućuje pronalaženje njezina hrvatskog naziva u pojmovniku i višejezičnom dijelu rječnika. Knjiga sadrži i dvadesetak stranica priloga. To su, prvo, brojne tablice (Beaufortove ljestvice za vjetar, stanje mora i valove, Saffir-Simpsonova ljestvica tropskih ciklona, TORRO i Fujitina ljestvica tornada, pojasna područja radara, predmeci za decimalne dijelove i dekadne umnoške, tablice za stanje neba, stupanj osunčavanja, intenzitet oborine, jačinu magle i sumaglice, za dane prema iznosu temperature, zatim sastav čistog zraka te veoma opširni prikaz meteoroloških simbola). Zatim slijedi popis akronima koji se u meteorologiji često upotrebljavaju, skraćene definicije nekih oblika i vrsta leda te hrvatski meteorološki arhaizmi i neki regionalizmi. Popis literature sadrži 102 naslova važnijih djela kojima su se autori služili.

Prilikom izrade Pojmovnika i rječnika uloženi su veliki napor da se nazivlje sistematizira i uskladi s normama književnog jezika i drugih struka. Osobito se nastojalo dosljedno razlikovati naziv za proces od proizvoda procesa, kao npr. *zračenje (radijacija)* od *ozračenja*, *oborinu* kao pojavu od *količine oborine*, *isparavanje* od *isparene vode*. Gdjegod bogatstvo hrvatskog jezika, a i naša meteorološka tradicija omogućuju, bliski su pojmovi također razlučeni posebnim nazivima, pa i onda kad ih u nekim stranim jezicima ne razlikuju. Tako se ispravljaju terminološke nejasnoće, a i pogreške koje su se uvriježile tek posljednjih dvadesetak godina u nekim ograncima naše struke. Kao primjere navest ćemo ovdje razlikovanje *osvjetljenja* od *rasujete*, *naoblake* od *oblaka*, *čestine* od *frekvencije*, *ljestvice* od *skale*, *orogeneze* od *orografije*, *obračuna (bilance)* od *proračuna (budžeta)*, *vjetrovnice* od *ruže vjetra*, *svjetla* od *svjetlosti*, *raspona* od *amplitude*, *zavjetrine* od *zavjetrinske strane*. Nadalje, oštre definicije i dosljedno razlikovanje pojmova *ciklona*, *depresija* i *ciklon*

možda će pomoći da nestane jezična zbrka koja sve više uzima maha u vezi s tim predmetom. Naime, prevođenje izraza *low* sa *ciklona* svaki puta, za bilo kakav oblik niskoga tlaka, na bilo kojem mjestu, trenutačno ili u prosjeku, djeluje zbunjujuće, a nazivi *izvantropska ciklona* ili čak *izvantropska depresija* su u hrvatskom nepotrebni. Vidljivo je, također, da se svaki engleski naziv *circulation* ne prevodi s *kruženje*, a promijenjeni su i nespretni nazivi *sadržaj vlage* ili *sadržaj vode*, kad bi trebali značiti količinu, a ne ono što vlaga ili voda sadrži ili od čega se sastoji. Fizikalno besmislen izraz *brzina trenja*, nastao pogrešnim prijevodom, promijenjen je u *friksijska brzina*.

Smjernica pri izradi pojmovnika i rječnika, koja je bila osobito na srcu glavnom istraživaču jest da se daje prednost hrvatskom, po mogućnosti kratkom, nazivu. Tako su nastale više ili manje uspjele kovanice. Kao primjer spomenimo dvije: *injište* jezično izvrstan, ali fizikalno upitan naziv za temperaturu pri kojoj nastaje mraz, jer upućuje na inje koje nastaje uz dodatne uvjete, maglu i vjetar, kojih za mraz ne treba. Druga je *podnicomjer* – riječ koja ne daje naslutiti ni o kakvoj se podnici radi, ni što se na njoj mjeri. Ovdje spominjem da je nažalost u pojmovniku u zadnji čas, kad se više nije moglo ništa ispraviti, riječ *vertikalalan* na mnogo mjesta promijenjena u *uspravan*. To smatram lošim, jer je stručni naziv *vertikalalan* toliko proširen i uvriježen u nas i u svijetu da ga nijedna struka ne prevodi niti s *uspravan*, niti s *upright*, *aufrecht*, *droit* ili slično. Kao što se ne prevodi ni stručni naziv *period* koji je, srećom, ostao takvim i u našem pojmovniku.

Glavni je istraživač pri samom kraju cijeloga posla, nakon što je autorska provjera tekstova davno bila završena, u natuknici *obrana od tuče* dodao zadnju rečenicu usprkos protivljenju redaktora teksta. Oni su, naime, tražili da se bilo kakva naknadno dodana tvrdnja u vezi s uspješnošću obrane od tuče potkrijepe odgovarajućim navodom iz svijetu dostupne literature, budući da Svjetska meteorološka organizacija nije do sada proglasila postupak obrane ni uspješnim ni neuspješnim. Ono što u spomenutoj rečenici piše nije cijela istina, a moglo bi u našim okolnostima imati dalekosežne posljedice.

Naš pojmovnik s više od 5400 riječi i tri strana jezika nije nimalo beznačajan u usporedbi s postojećim sličnim djelima. Idealno je kad u izradi tako velikog projekta od početka sudjeluje i kontinuirano ju nadgleda jedna osoba, koja ima sposobnosti, snage i vremena da se potpuno posveti tom poslu i da ga, uz pomoć stručnih i pomoćnih suradnika, smireno dovede do kraja. U našem slučaju okolnosti nisu bile tako povoljne, pa je u poslu bilo dodatnih poteškoća i lutanja, primjerice, neke su se provjere radile više puta, neke druge nijednom. Stoga u knjizi ima i više pogrešaka nego što bismo željeli. Tako se dogodilo da iz rukopisa zabunom nisu prepisane neke natuknice u pojmovnik ili rječnik, a neki naknadno dodani pojmovi očito nisu prošli potrebnu provjeru.

Bila je sretna okolnost što su se brojni stručnjaci rado odazvali pozivu na suradnju, da prema svojoj specijalnosti obrade pojedina područja. Također se ne može mimoći opsežan rad *Povjerenstva za meteorološko nazivlje* i pomoć

jezikoslovaca. Vrijeme će pokazati u kojoj će se mjeri udomaćiti nazivi koji danas možda nekome izgledaju neprihvatljivima.

Svakako treba zahvaliti glavnom uredniku *Meteorološkog pojmovnika i višejezičnog rječnika* i svim suradnicima koji su uložili mnogo truda i vremena, a koji puta i živaca, u izradu toga priručnika. On nam je potreban, a dozrelo je i vrijeme da se objavi. Nadamo se da će u drugom izdanju pogreške i propusti iz prvog izdanja biti ispravljene.

Knjiga se može nabaviti u knjižarama uz cijenu 350 kuna.

Ivan Penzar